LU
T6454dush

Tohobochny, I
Душогуби.

Title transliterated:
Dushohubi

І. Тогобочний

Душогуби

драма в 5. діях.

Ціна 35 цнт.

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГАРНІ
ім. Тараса Шевченка.
68 East 4th Street, New York, N. Y.

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
John and Mary A. Yaremko Foundation

http://www.archive.org/details/dushohubydramana00toho

Tohobochny, I

ТОГОБОЧНИЙ

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

ДУШОГУБИ

Dushohubi

ДРАМА НА 5. ДІЙ.

— 1919. —

Накладом Української Книгарні ім. Т. Шевченка
в Ню Йорку.

Donated by
THE UKRAINIAN BRANCH No. 360
CANADIAN LEGION B. E. S. L.
Toronto, Ontario

— ДІЄВІ ОСОБИ: —

Мотря, удова, років 50.
Василь, син її, 30 років; без лївої руки.
Наталка, жінка його, на 19 році.
Микола, брат її.
Пріська, сестра її.
Клим, Мотрин брат.
Нечипір, салдат в одставці, підстаркуватий.
Панас, Василїв наймит, потім Наталчин чоловік, 24-х років.
Вівдя, стара баба; ворожка.
Маринка, дївчинка років 12.
Олена, дївчина.
Остап, парубок.
Хвершал.

— Парубки і дївчата. —

LU
T6454 dush

Між I. і II. дїєю проходить два тижнї; — між III. і IV. — рік; — між IV і V .два місяцї.

583365
7. 5. 54

ДІЯ І.

Середина хати, по обстанові не бідній, але не чепурно вбраній.

ЯВА І.

Василь, Клим і Нечипір.

(Сидять біля столу. Нечипір курить люльку).

Нечипір. І под неприятелем, значить, не був, а пораненіє, контузію получив?

Василь. Та от-же...

Клим. А тобі дивно?

Нечипір. Как же не дивно? Ну, когда чоловік под неприятелем потеряїть руку, альбо ногу, чи там і голову, так єто вже так і повинно буть тому.... потому, єто гордость, слава, значить!

Клим. Добра слава — калїкою зостатись!

Нечипір. Што ти понїмаєш? Ти мундьора не носив, под ружжом не ходив ,неприятеля в глази не видав. Я тобі скажу, брат ти мой, што когда єто под неприятеля подойдьош, да как глянеш: тому руку, тому ногу отхватило, а иншого і на смерть уложило, дак просто завидки возмуть! потому, честь і слава — геройство, значить! а то на какой-небудь чавунцї руку потерять, тьфу!

Клим. Одначе ти повернув ся з руками і ногами, як слід мабуть не дуже шукав тієї слави, і певно, тоді, як другі дивились смерті в очі, ти в рівчаку, або за кущем де-небудь лежав. (Сьміеть ся з Василем).

Нечипір. (Скочив). Я?! Я за кущем?!

Клим. Ти-ж, ти! Та не дрочись!

Нечипір. Как ти сьмієш зобиждать меня? Хм!.... я за кущем! Я! Та я скрозь першим був! в одной руцє ружо, у другой — шабля, в третій... (Василь і Клим регочуть).

Клим. Де-ж твоя третя рука? На війні забув?.. Хе-хе-хе.

Нечипір. (Подивив ся на руки). Дуря! к'прімєру. Рота було орябіє, дак я как скомандую: „за мной братця! Уррра!!!"...

Клим. Хай тобі заціпить! Не кричи!

Нечипір. Ти не віриш? Спитай у Каленика.

Клим. У того, що вже і кістки погнили! добрий сьвідок! Хе-хе-хе...

Нечипір. То-ж то і є! (Ходить по хаті). Перше роспитай, та тоді і забиждай. Хм... за кищем! такий я, як раз!

Василь. Годі бо вам!

Клим. Ти, Нечипоре, не сердь ся, це я від того так сказав, що змалку тебе знаю: вкупі-ж, навіть, і зросли, товаришами були, знаю, що ти будучи вже парубком, бояв ся, як стеміє, до ліска наблизитись.

Нечипір. Когда то було! (Сідає біля Василя). Скажи мені друг любезной, как єго з тобой оказія така трафилась? П'яний був?

Василь. Колиб-то! Сів ото я, на нашім вакзалі, у вагона, та попав у той, де одні пани; од'їхали так трохи, як ось заходить кондухтор, то і говорить:

„чого ти сюда забрав ся? видиш, тут господа, — ходім, каже, за мною". Пішли. Стали переходити у другого ваґона, — була невелика надморозь,—далї в третій, тут якось я посковзнусь, тай впав між ваґони, рукою під колеса.

Нечипір. Неосторожность, друг любезной, неосторожность.

Клим. Коли-б, каже, знав де впадеш.....

Нечипір. Я сліхав, що чавунка порядошную контрибуцію заплатила тобі за потерю руки?

Василь. Дві тисячі пятьсот рублїв суд примусив дати.

Нечипір. (Підскочив). Дві тисячі пятьсот! Дві тисячі пятьсот! (Швидко ходить по хатї). Капитал! Капитал!

Клим. Капитал, але за нього руки не зробиш, не купиш.

Нечипір. Не говори! Капитал—сила! Да пущай мінє дадуть такі дєньґи, то я обидві руки їм віддам, голову віддам!

Клим. А чому і нї, коли вона у тебе зайва.

Нечипір. (Зупинив ся проти Клима). Ну, што такоє рука? Я питаю, што такоє рука, скажи ти менї?

Клим. Рука та й годї.

Нечипір. То-ж то і воно: рука і... баста! а то дєньґи — сила! Да будь у тебя хоч десять руков, а без деньоґ вони пшик стоють. А вот, когда у тебя дєньґи, то будь ти без руков, без ногов, без головов, дак ти усьо таки чоловік—почот, тобі і слава. Одно слово: капитал усьо!

Клим. Хотїв би бачити я хоч одного з грошима, та без голови. — Цїкаво, як воно живе?

Нечипір. Тепер, товраиш любезной, за деньґи такую тобі голову зроблять; розумніщу от настоящої. Конешне, у нас, у Росеї, ще не дойшли до етой хитрой навуки, а поїзджай ти загряницю: у Кишіньов, альбо Бендьору, дак там ізделають за моє почтеніє.

Клим. Як що не брехня, то хитра штука, хе-хе-хе.

Нечипір. (Непотураючи, до Василя). Ну, што такоє рука? га? Нєт, ти менї скажі: што такоє рука? —Тьфу! Ти потерял руку, за то получив капитал,— зразу здєлав ся богатиром, капиталистом, хозяїном на усьо село. А хто ти був, когда імів дві руки? — Га?

Василь. Е, дядюшка, краще-б я згоден зостатись таким бідним як перш, згоден стайцем бути, аби вернули менї руку.

Клим. Що й говорити.

Нечипір. Дурак! Обалдуй! Когда у тебя були обидві руки, ти був наймитом, і повік ним зостав ся-б когда-б не такоє іщастя!

Клим. Щастя — гірш ніж трястя!

Нечипір. А тепер ти сам наймитов держиш.

Василь. Мусиш держати, бо одною рукою хазяйства не справиш.

Нечипір. Ти тольки пойми, што когда-б тобі не такоє щастє, дак разві-б Наталка вийшла за тебя, за наймита? га? Вийшла-б? Мовчиш? Значить, моя правда, а потому ти должон Бога благодарить, што такоє злучилось.

Клим. Цур тобі! (Встає). Меле, меле! От вже! Навчив ся у москалях язиком плескати! Оце, мабуть і вся твоя хвабрость.

Нечипір. (Сплюиув). Послушай, Клим! Хоча ти

і товариш мені, а усьо-ж таки хвабрости моєї не трож, бо за свою хвабрость я можу постоять! — (Показує кулака).

Клим. Не мели по дурному, не говори чорт-зна чого! Ну, та кат з твоєю хвабростю! Ходім лиш, Василю, покажеш нового плуга, що привіз.

Василь. (Піднімаєть ся). Ходімте, дядьку. Там не плуг, а цяцька, єй Богу! Легенький, гарненький, не орати ним, а видивлятись на нього! От самі побачите.

Нечипір. Де-ж єто твоя жона?

Василь. Певно на городі.

Нечипір. Дивлюсь я і дивуюсь.

Клим. Чому?

Нечипір. Тому, што Василь такой капиталист.. молодая у нього жона, а той...

Клим. Що?

Нечипір. В хатє нікоторого порядку, как послі неприятеля, усього пороскидано... постіль...

Клим. Тобі діло?

Василь. (Соромливо). Ніколи... пора така.... на городі...

Клим. Ідем же, ідем.

Василь. Ідіть. Я зараз. (Іде в кімнату).

Нечипір. Нікоторой дісципліни над жоной видимо нема.

Клим. Ну і язик же у тебе — собачій хвіст! Ходім. (Пішли).

ЯВА 2.

Василь, потім Мотря.

Василь. (Виходить з кімнати. Розгляда хату). І справді гармидер! Що воно подіялось з Наталею?

Не упадлива якась до хазяйства... і молода, а неохайна.

Мотря (з середини дверий). Чого-ж ти не йдеш?

Василь. Зараз. Мамо, хоч би ви сказали Наталї, щоб порядок в хатї давала, а то-ж таки справдї, так нечепурно, не прибрано... чужі люди помічають.

Мотря. Чому-ж сам не скажеш?

Василь. Та я... ще зобидить ся...

Мотря. Чого там вона зобидить ся? дїло хазяйське. Ну, та на цей раз я сама попорядкую. (Порається біля ліжка).

Василь. (Не сьміливо). Мамо, я хотїв вас запитати...

Мотря. (Пораючись.) Говори.

Василь. Що з нею подїялось?

Мотря. З ким?

Василь. З Наталкою!

Мотря. А що таке?

Василь. Якась чудна вона, мовчазна..... Ось вже півроку, як ми побрались... нїколи ласкавого слова... може вона хвора чим?

Мотря. То в неї така вже вдача.

Василь. Дївчиною весела була за всїх, а тепер...

Мотря. Господь її зна. Про мене нїчого: пошлива, а то вже ваше дїло. Ти чоловік її, побалакай з нею.

Василь. Побалакати, кажете?

Мотря. Еге, побалакай. Та іди вже, бо там Клим жде тебе. (Пішла в кімнату).

Василь. „Побалакай". (Замислив ся). Як вже його і балакати — не знаю. (Ходить по хатї). Сказати-б, нелюб я їй?—не повинно. Баче-ж вона, що кохаю я її, впадаю біля неї, навіть у слїд її ступаю. За-

мислив ся). Ні, цього не повинно бути; не поневолї-ж вона йшла за мене?... Чи не від того сумує, що у Миколи хата згоріла? (З усьмішкою). Звісно, —брат, рідний; його горе—її горе. Так, мабуть воно і є. Чудна, єй Богу! сказала-б менї—і гаразд, допомогли-б нову хату збудувати, а то... Чудна!

ЯВА 3.

Василь і Наталка (Входить).

Василь. (іде назустріч і обнїмає). А я за тобою скучив.

Наталка. Отак-пак! давно не бачились.

Василь. Недавно-ж, недавно, а менї здаєть ся за тиждень. На городї була?

Наталка. Еге.

Василь. Наморилась?

Наталка. Від чого?

Василь. Від роботи, звісно. (Павза). Полола?

Наталка. Полола.

Василь. Наталю, я маю з тобою побалакати. — Сядьмо. (Сїдають на ліжко, він її цїлує).

Наталка. Та й годї?

Василь. Слухай, Наталочко, скажи, чого ти від коли стала ну... чудна?

Наталка. (Здвига плечима). Чим же я чудна?

Василь. Мовчазна, невесела, ласкаво не забалакаєш до мене, не пригорнеш до серця, га? (Павза). Чого-ж мовчиш? Може резсердилась?

Наталка. Чого-ж би я там сердилась?

Василь. Може хвора, голубонько? А може той... (Сьмієть ся і цїлує).

Наталка. Вигадай!

Василь. Бач яка недобра; я з тобою розмовляю

щиро, приязно, (зітха), а ти...

Наталка. Ось що-ж я повина робити? ?

Василь. Ось що: (пригортає її до себе). Пригорнути до серця, поцілувати (цілує), та так поцілувати щоб полумям зайнятись! Сказати, що на душі маєш, поділитись думками, горем, радощами—не чужий же я тобі. То пак, я й забув! Як прийде Микола, то скажи йому нехай возьме у нас гроший з півсотні, вони йому тепер, певно, і надто потрібні, а потім, коли небудь, збереть ся — віддасть.

ЯВА 4.

Ті-ж і Панас, а далї Мотря.

Панас. (Входить). Хазяїн, там дядько Клим кличуть вас.

Василь (Встає). Вони під повіткою?

Панас. Еге. Плуга розглядають.

Мотра. (Входить). Наталко, чи ти картофлї не внесла?

Наталка. Ви-ж не говорили.

Василь. (Панасові). Іди, я зараз.

Мотря. Хиба не говорила? Дивись! Забула. Ну, то я сама унесу. (До Василя). Куди це ти?

Василь. У подвірє. (Пішов).

Мотря. А я на город збігаю. (Пішла).

Наталка. (Одна, похилившись на ліжко). „Мовчазна, не весела". (Зітхає). Правда, я сама себе не пізнаю. Не та стала, якою була. Думалось, вийду за богатого, смутку не зазнаю; і мати теж говорили:— „будеш, доню, щаслива". Ось воно те щастє! І свою долю, свій вік запакувала і йому в хату смуток принесла. Любить же він мене, любить, душі не чує, догоджає, а я?.. Я не можу любити його. Здаєть ся, не

богато і треба: ласкаве слово, щирий, палкий поцілунок... (Павза). Що-ж, коли розум безсилий над серцем, коли розум не зможе збороти коханя до другого. (Повза). Як воно чудно: кого ти кохаєш, за ким помираєш, той до тебе—байдуже, кого-ж ненавидиш, той за тобою гине! Ех, мамо мамо! гріх тобі, що ти, стара вже людина і навіть, кохала на своєму віку, не одраяла мене йти за Василя. (Замислилась і починає потихеньку співати):

Чи ти мене, моя нене,
На місті купила,
Що своїми рученьками
Дочку утопила. — і т. д.

ЯВА 5.

Наталка і Панас.

Панас. (Входить при кінци пісні і кілька хвилин стоїть біля порогу мовчки, чухаючи потилицю. Наталка не помічає його). Хазяїн казали, щоб ви ключа дали до комори.

Наталка. (Зачувши його голос, стрепенулась). Га? Що ти кажеш?

Панас. Ключа, кажу від комори дайте.

Наталка. (Пильно дивить ся на нього. Клю-ча?

Панас. Еге. Чого ви на мене визвірились?

Наталка (Потихеньку відходить від ліжка). Так, ключа?

Панас. Та ключа-ж!

Наталка. Зар... зараз. Чого-ж ти так.. так неприязно балакєш зо мною?

Панас. Хто його зна, як з вами треба балакати? Я инак не вмію. Хазяїн послали мене за ключем, та й край!

Наталка. Панасе... (Зазирає у двері, потім бере його за руку. Озираючись). Мм... Панасе...

Панас. Чого?

Наталка. Тремтяче). Панасе... ти ніби сердиш са на мене?

Панас. Таке вигадейте! Чого менї на вас сердитись? Що ви менї таке? — Хазяйка.

Наталка. Не... Не побалакаєш зо мною...

Панас. Єсть менї час балачкою бавитись! Та й про що менї з вами балакати? Ключа он дайте.

Наталка. Коли-б ти инчим був до мене, та я дещо сказала-б тобі.

Панас. Про мене—говоріть. Та дайте ключа, бо там хазяїн жде.

Наталка.. Нїчого.. підожде. Панасику! (Раптиво обнїма).

Панас. Здивовано). Що це ви, сьмієтесь чи як? Схаменїть ся!

Наталка. Панасе, орле мій, щастє моє!

Панас. Відчепітиь ся! Дивись, играшку знайшли!

Наталка. Не жени.. не цурай ся... без тебе не можу жити... я... я люблю тебе.....

Панас. Та чи ви з глузду не зійшли?

Наталка. Я не винувата... серце... нїчого з ним не подїю... з тобою коханя воно бажа... дивись: я, чоловікова жінка, забула сором, честь, перша тобі на шию кинулась.. не сила, не сила боротись з собою далї.

Панас. Що бо ви вигадали? Увійде хто, побачить... пустїть!

Наталка. (Палко цїлує). Любий мій!

Панас. От напасть! Скажіть ради Бога! (Одпиха її). Та годї вже! Відчепіть ся! Ключа краще дайте!

Що це справді до вас а ділом, а ви кат—зна що!

Наталка. Панасику, Василь сьогодня у Вербівку їде.

Панас. Знаю.

Наталка. Приходь вечером у садок.

Панас. Глянь! Чого?

Наталка. Там скажу. Приходь!

Панас. Добре! (Здвига плечима).

Наталка. Не обдури! (Пішла у кімнату).

Панас. (Довго дивить ся в слід їй). Тьфу! Чи не навожденіє оце! Чого її від мене треба? Невже-б то, справді, закохалась? Хм... а чоловік же як? (Дума), а може... Нічого робити, вийду у садок... Як що справді закохалась, то чом і не погратись? Скушеніє тай годі! Прямо чудасія! Скажи кому — не повірить, нізащо не повірить!

Василь. (За дверима). Панасе, несибо ключа швидче!

Панас. А де я його у ката возьму! Ключа. (Сьміеть ся). Ось де ключ! (Показує на лице). Ну-й шпарко-ж поцілувала, аж пече! Що-ж йому сказати? Скажу: не знайшли. (Іде до дверий). Ну, і кумедія! — (Пішов. За дверима). Нема, хазяйка не знайшли.

Василь. (За дверима). У Запічку лежить.

Панас. (Вернув ся, пішов до запічка і взяв ключа). Ти-б пошукав краще ключа до жінчиного серця! Оце так штука! Хе-хе-хе... (Іде і зустрічаеть ся з Мотрею).

ЯВА 6.

Панас і Мотря. .. ..

Мотря. Знайшов ключа?

Панас. Ось... Знайшов.

Мотря. (Виклада картофлю). Неси-ж, та запряжеш коня: Василь з Климом у Вербівку поїдуть.

Панас. Знаю. (Пішов).

Мотря. Ти тут Наталко?

Наталка. (За дверима). Тут.

Мотря. А вийди. лишень, сюди.

ЯВА 7.

Мотря і Наталка.

Наталка. (Весело). Чого, мамо?

Мотря. Треба-б, дочко, хату причипурити трохи, á то не гаразд... чужі люди....

Наталка. Підмети, горшки під припічок поховай, а то молода хазяйка, а угосподї як на ярмарку.

Наталка. (Прибіра горшки. (Хиба менї довго!

Мотря. Чого це ти так розчервонїлась?

Наталка. Не знаю... лице пашить чогось.

ЯВА 8.

Ті-ж і Василь.

Василь. Ми вже їдемо. Ви-ж тут, мамо, та й ти, Наталко, доглядайте хазяйства.

Мотря. Щасливої дороги! Не турбуй ся, усе гаразд буде.

Василь. Прощайте-ж. (Цїлуєть ся з Мотрею. До Наталки). А ти не сумуй тут без мене. (Цїлує).

Наталка. Хиба ти не скоро повернеш ся?

Василь. А тобі цїкаво? Може скучати меш?

Наталка. А хиба й нї?

Василь. (Жартовливо). Невже? Завтра над вечір повернусь. Ну, прощайте, ще раз. Дядько вже на бідї сидить. Глядїть же тут,. (Пішов).

Наталка. Як менї весело, радісно! У вечері у са-

дочку, з Панасом поворкую... як серце бєть ся... (Замисилась). А далї що буде? Єт, що там загадувати!

Я В А я.

Наталка і Панас.

Панас. Кирею хазяїнові дайте.

Наталка. (Залицяючись). Кирею? добре. У садок прийдеш?

Панас. Кирею швидче давайте.

Наталка. (Зніма з жердки кирею і дає Панасові) Прийдеш? Га?

Панас. Прийду-ж!

Наталка. Дивись-же!

Панас. Та дивлюсь!

Наталка. Ждатиму соколика! (Цїлує).

Панас. Прилину до галочки! (Палко цїлує).

Наталка. Гляди-ж! (Хутко пішла в кімнати. Зупинилась у дверях). Приходь! (Зника).

Панас. От приспіло бідній! Як коржа,— так і коржа! Що-ж, може і спечемо! Хе-хе-хе...

—— З А В І С А. ——

ДІЯ II.

— Обстанова першої дії, але хата чепурно вбрана. —

ЯВА 1.

Василь і Наталка. (Василь похожає по хаті, Наталка сидить на ліжку).

Наталка. Хиба я тебе не поважаю чи як?

Василь. Не в тім річ, Наталю: і я тебе поважаю, але окрім поважання і кохаю. Поважати повинні ми усякого, а кохати того тільки, хто до серця, до любови. Я так міркую, що чоловік і жінка—одна людина, у них повинно бути: одне серце, одні думки, одні почутя. Ти-ж вийшла за мене по своїй волї, тебе нїхто не силував.

Наталка. Хиба я говорила коли, що не кохаю тебе?

Василь. Та я... я і сам не кажу цього, але твоє кохане здаєть ся менї не таким, як слїд йому бути.

Наталка. Яке-ж воно? Скажи, я не знаю.

Василь. Чудне якесь... холодне. Ми обоє молоді ще, семий місяць тілько, як побрались;—здаєть ся, наше кохане повинно-б огнем палати! Я, наприклад, тілько і думаю про тебе, живу тобою... Здаєть ся-б пригорнув тебе до себе, схилив голову до горячих грудей твоїх і на вік би так замер! (Сїдає біля неї і обнїма. Ласкаво). Менї, гарно, солодко розмовляти з тобою, дивитнсь тобі в оченята... а ти? ти нїколи не побалакаєш, сумна усе чогось... так що коли-б я до тебе місяць не заговорив, то тобі байдужісїнько. От і зараз...

Наталка. Чим же я винна, що такою уродилась.

Василь. (Встає і ходить). Хм... Дівчиною не така була,—усі веселощі з тебе починались. (Мовчки ходить. Павза. Знов сїда біля неї і пригорта). Ну-ж бо, горличко моя сиза, поглянь на мене веселенько, усьміхнись любенько, пригорнись до серця мого близенько, отако-о! (Міцно пригорта і цїлує) та поцїлуй горяченько! Ну-ж-бо! (Павза. Зазира їй в очі). А яку я тобі хустку привезу!

Наталка. (Поверта до нього лице). Мм?

Василь. Єй-Богу! І намисто добре!

Наталка. (Весело). Справдї?

Василь. Не яке небудь, а добре намисто!

Наталька. (Ще веселїйше). Та ну! не обманюєш?

Василь. Кажу-ж, що привезу. (Цїлує). Спідницю наберу зелену, шерстяної матерії, зодягну свою Наталочку, як паню, та і виглядатимусь на неї. (Сьміється).

Наталка. (Обнїма його і палко цїлує). Милий, дорогий мій!

Василь. Щастє моє, радосте моя! Одна хвилина такої любої, щирої розмови з тобою і я—щасливий!

Наталка. Ти-ж часом не дуриш мене? привезеш і намисто, і зеленого на спідницю?

Василь. Ось на тим тижневі поїду у город і усе, голубонько, привезу! Та й ще щось таке привезу, що ти і не сподїваєш ся, тілько не журись, не сумуй!

Наталька. Що-ж ти ще привезеш?

Василь. Не скажу, (Сьміється), не скажу. Наталю... не знаю, чи й казати? Менї спада иноді на думку, що ти не любиш мене?

Наталка. Таке вигадай! Чоловіка та не любити?

Василь. А коли (обнїмає) побалакаєш зо мною, як оце.....

ЯВА 2.

Ті-ж і Панас.

Панас. (Входить і запримітивши, що вони обнялись, сердито позирнув на Наталку). Там старшина за ворітьми, казали щоб ви вийшли до них.

Василь. Чом же він у хату не йде?

Панас. Я-ж почім знаю.

Василь. З ним ще хто?

Панас. Ні, нема. (Василь пішов).

Наталка. (Кинулась Панасові на шоию). Панасочку!

Панас. (Одпиха). Геть! Зараз його обіймала, його цілувала, а тепер мене лизатимеш? Геть!

Наталка. Що-ж я, Панасе, можу подіяти? Він чоловік, він має право на те.

Панас. „Право!" Яке мені діло до того? яке? Я хочу, щоб ти одному мені належала, щоб один я мав право на тебе!

Наталка. Я-ж твоя, твоя серцем і душею.

Панас. Зараз моя, а через хвилину будеш знов його? Знов з ним лизатимеш ся? У, прокляте кодло!

Наталка. Губи цілують—серце ненавидить.

Панас. Не брешеш?

Наталка. Присягаюсь!

Панас. Памятай, Наталко, що не я тебе шукав, а ти мене! І тоді, як я і не думав про коханє до тебе, ти примусила мене любити себе, ти зворушила мій спокій, затуманила розум, роздратувала палкими обіймами та поцілунками... Тобі може це жарт, а мені....

Наталка. Який ти страшний зараз і разом хороший? А як очі горять!

Панас. Що очі? Ти спитай, як горить, моє серце!

Не горить—пала! Так пала, що ніяка сила не зможе пригасити! Гляди-ж коли довідаюсь, що ти Василя любиш, мене-ж—морочиш, тоді поквитаюсь я з тобою по свойому!

Наталка. Невже ревнощі?

Панас. Не жартуй! Хто щиро любить той ревнує.

ЯВА 3.

Ті-ж і Василь.

Василь. (За дверима). Я зараз. Шапку візьму.

Наталка. Заспокой ся. (Цілують ся). Вечером виходь у садок.

Василь. (Входить). Я, Наталю, до волости з старшиною поїду. (До Панаса) Ти чого тут, стовбичиш?

Панас. Хазяйка ось...

Наталка. Та бач, ще зранку говорила, щоб віжки привязав, сорочки порозвішувати, а він і вухом не веде!

Василь. Чого-ж це ти?

Панас. Ніколи було, та й забув таки.

Наталка. (Ніби сердито). Де-ж пак, богато роботи!

Василь. Іди-ж, та поприв'язуй!

Панас. (Іде. Про себе): Не з чорта і хитра! — (Зник).

Наталка. Роспустив робітника, що хоче те і робить! Мене і за хазяйку, либонь, лічити не хоче.

Василь. Та може, справді, парубок забув, або і ніколи було,—роботи йому вдосталь.

Наталка. Волю велику дав, от що!

Василь. Ти на його по всяк час гримаєш, і зараз он, мабуть, і надто накричала, аж почервонів бідний, та і сама, як не займеш ся. Прямо хоч рощитуй

парубка! За що ти його зненавиділа?

Наталка. Великий, бач, клопіт! Другого не можна найняти!

Василь. Шкода, робітник добрий! Чи знайдеш другого такого? Ну, заспокой ся-ж, заспокой ся, я ось з ним побалакаю. (Узяв шапку і пішов).

Наталка. (сама). Ха-ха-ха... Зненавиділа... Панаса зненавиділа! Ха-ха-ха!... (Одразу замовкла і замислилась). Сьміюсь... Плакати треба, а я сьміюсь! Сьміюсь, що обманюю чоловіка і лину серцем до другого. Невже-ж вік, без кінця отак жити і дурити? Гидко! (Замислилась). Ні! не сила, більш терпіти, прикидатись! Що робити, що вчинити за для того, щоб з'єденитись з Панасом? Не пригадаю, нічого не пригадаю! Кохатись і далї крадькома, ховатись з своїм щастєм від людий... а потім? Він парубок, я чоловікова жінка, закохаєть ся, одружить ся, і знову я одна, одна з розбитим серцем! Страшно! (Замислилась. Одразу). Так! Смерть! одна смерть Василева зробила-б мене щасливою! (Павза). Смерть! Де-ж її взяти? О щастє, щастє!... як ти наді мною сьмієш ся! Тут, біля мене ходиш, біля мене в'єш ся, пригортаєш мене, цїлуєш, а я ніби злодій мушу ховатись з тобою. (Гірко). За вінець, та очіпок відняли і волю і щастє! (Замислилась! чудно озираєть ся). Хиба Панаса... натякнути..... коли щиро любить...

ЯВА 4.

Наталка, Пріська і Микола.

Пріська. (Хутко входить і цїлує Наталку). Здорова, сестричко!

Наталка. Ох, як ти налякала мене! Здрастуй!

Микола. Здрастуй, сестро! (Цїлуєть ся).

Пріська. Налякала, кажеш?

Наталка. Еге... несподівано... я замислилась...

Пріська. Чи не Богу молилась? Ха-ха-ха...

Микола. І чого ти регочеш усе?

Пріська. Чи не плакати, скажеш? (До Наталки). Чого це ти чудна якась?

Наталка. Ні, нічого..... Сідай, Миколо, чого стоїш? (Микола сіда).

Пріська. А очі які?! Лице пашить! чи не хвора?

Наталка. Таке вигадай! Може попоїсти дати?

Микола. Спасибі, сестро, я не хочу, може Пріська он.

Пріська. Та і я не хочу.

Наталка. Ви пішки?

Пріська. Ба на конях!

Микола. Тарас їхав, та і нас підвіз.

Наталка. (Заспокоївшись). Не сподівалась бачити я вас сьогодня...

Микола. Так пильне діло, бач: прочув я, що у Омелька Приблуди, недорого можна купити сволоки на стелю, то оце і приїхав.

Пріська. А я зумисне з тобою побачитись.

Наталка. Спасибі. (До Миколи). Як же жінка, діти?

Микола. Хвалити Бога ,помаленьку. Хата у мене, бач, в такій порі, що і перейти-б жити в неї, так стелї бракує. Може у Омелька приторгую.

Наталка. А мати як? Здорові?

Пріська. Та усї живі, як бики,—здорові, як короки! Мати наказували вклонитись тобі. У неділю навідають ся до тебе. (Розглядає хату і зітхає).

Наталка. Спасибі.

Пріська. Щаслива ти, сестро! Як у тебе в хатї

хороше, немов у панських покоях.

Микола. То і слава Господеві! А тобі заздрісно?

Пріська. А вже-ж!

Микола. Дурна! А де-ж, пак, Василь?

Наталка. До волости пішов, незабаром повернеть ся. Я і забула! Василь говорив, як що потрібні тобі гроші, то він дасть рублїв з півсотнї.

Микола. Та ну?!

Наталка. Далебі!

Микола. От спасибі!

Пріська. Хм... забула! Про таке дїло забула! О, з такими грошима Микола через тиждень у свою хату перейде! Швидч!

Пріська. Добрий він у тебе, сестро!

Микола. Добряча, добряча душа, спасенна! Так я, оце зараз, щоб не гаяти часу, піду до Омелька, роздивлюсь, що і як... Та як що Василева ласка, то ранком і до дому рушу. Нехай оклуночок тут полежить. (Кладе під ліжко). Прісько, а ти тут, що треба, допоможи сестрі. (Пішов).

ЯВА 5.

Наталка і Пріська.

Пріська. Щаслива ти Наталю, правда?

Наталка. Не знаю, Прісю.

Пріська. Може Василь не любить?—так не повірю! Та і ти його любиш, бачу, що любиш! Це ти від того і сумна, що його біля тебе нема? Правда? (Приспівує):

І васильки мої
І Василь при менї... — і т. д.

Ото так! Я і забула тобі новину сказати!

Наталка. Яку?

Пріська. Цікаво, га? Так слухай: (Поважно) — оце після Пречистої і до мене за рушниками прийдуть, от що! Не дуже-то чвань ся своїм очіпком — і я надіну!

Наталка. Від кого-ж це?

Пріська. Не скажу!

Наталка. Красивий на вроду? Білявий, чорнявий?

Пріська. Кат його зна! Не розберу. Ха-ха-ха... мішаної шерсти, а про те до вподоби мені.

Наталка (усьміхаючись). Такого я ще і не бачила.

Пріська. Красунь! Там такий красунь, що і не сказати! Оця пісня так ніби про нього і складена. (Співа):

Очерет лугом гуде,
Хома річкою бреде, —
Піднімай, Савко, крильця
Виглядай чорнобривця — і т. д.

Далебі, точнісінько такий! Ха-ха-ха!

Наталка. Бодай тебе!

Пріська. (Відчиня вікно і дивить ся). Ходім, сестро у садок, та в двох заспіваємо, памятаєш, як колись?

Наталка. Ходім.

Пріська. А де-ж свекруха?

Наталка. У подвірі, певно. (Пішли).

ЯВА 6.

Мотря і Вівдя (трохи згодом входять)

Мотря. Заходьте, заходьте.

Вівдя. (На порозі дуже нюха, поводючи носом). Тьфу, тьфу, тьфу! Щоб усе лихе в болотах застрягло, до хати не пристало. Здрастуйте вам у хаті!

Мотря. Здрастуйте. Сїдайте.

Вівдя. Так скукотою і віддає! Я так і знала. — (Сїда). Охо-хо... Що-ж з нею таке?

Мотря. Господь її зна, що воно подїялось! Дївчиною така проворна, весела, жартовлива була—за усїх, а побралась з моїм Василем, як переродилась: мовчазна, невесела, сумна стала; нема того, щоб поговорити, пожартувати любенько, як слїд жінцї з чоловіком, по закону... а він її любить, душі не чує! Ну, звісно, дивлячись на неї, і сам душею болїє!

Вівдя. Так, так!

Мотря. Оце-ж я до вас і повернулась, чи не допоможете?

Вівдя. Щоб скукоту одігнать од неї?

Мотря. Еге-ж. Одженїть, ради Господа!

Вівдя. Пороблено їй, голубочко моя, пороблено.

Мотря. Еге, у сьвітї не без лихих людий,— заздрісно зробилось, ну і наслали.

Вівдя. Так, так... Це їй наслана болість така: скукота, та нудота. Спортити людину легко, а направити..... Охо-хо...

Мотря. На вас тілько і надії. Допоможіть, ми віддячимо, нїчого не пошкодуємо.

Вівдя. Треба, треба допомогти. Ви, часом, голубонько, не помічали, не бува з нею так, щоб оце їй галушок захотїлось, потім инджиру або пампушок, далї—таранї?

Мотря. Не помічала.

Вівдя. Помічайте, серденько, помічайте. А як спить, то сопе, чи хропить?

Мотря. Не прислухалась, голобонько!

Вівдя. Прислухайтесь: як хропе, то на віки спорчено, нїхто і нїщо вже не поможе, а як що сопе, то

ще можна справити.

Мотря. Справте, ради Господа, справте! Повірите така скукота в хаті, така, хоч тікай!

Вівдя. Кажу-ж: як сопе, то ще не на віки спорчено. Прислухайтесь, а я на зорі подивлюсь, та піду о півночі у чортів яр за зілєм, та там пораюсь з ким слід.

Мотря. З ким же це?

Вівдя. Не годить ся знати. Там у мене порадники є (встає). Прощайте.

Мотря. Щасливої дороги.

Вівдя. Хтось добре постарав ся! Прислухайте ся-ж, чи сопе, чи хропе, та мені скажіть. (На порозі). Як сопе—полтинника, хропе—карбованця. — Прощайте. (Зника).

Мотря. Щаслової дороги! (Сама): Так на моє і вийшло! Казала-ж я Василеві, що пороблено їй, а він говорить, що це дурні бабячі вигадки! От тобі і вигадки! І Вівдя те-ж говоре, а вона по цим ділам зна!

ЯВА 7.

Мотря і Василь.

Василь. Чого це Вівдя у нас була?

Мотря. Провідати заходила.

Василь. Глядіть, чи не ворожити часом задумали?

Мотря. Таке! На що мені те вороженє здало ся? Спочити зайшла. (З-за лаштунків з тиха чути пісню, співають Наталка і Пріська: „Ой, ти, дівчино зарученая”...).

Василь. Коли спочити, то... хто це співа?

Мотря. Пріська з Наталкою.

Василь. Пріська?

Мотря. Еге. З Миколою приїхала.

Василь. А де-ж Микола?

Мотря. Зараз прийде. До Омелька пішов, чи що.

Василь. (Бере стілець, ставить біля вікна, відчиня його і сідає). Чудова, мамо, ця пісня, правда?

Мотря. Хороша, хороша... і я молодою по всяк час її співала. Зберемось було на вулицю...

Василь. Замовчіть, мамо. (Павза).

Мотря. А у мене подруга була, звінкий, тонкий голос...

Василь. Не бубоніть-бо! (Павза).

Мотря. Вийдемо, було, на шпилечок з нею...

Василь. От які-бо ви! — перестаньте! (Павза).

Мотря. Потім подруга, Ївгою звали, померла...

Василь. Ну, та й уперті! Що вам з того бубоніня? (Павза).

Мотря. (Почина потихеньку підспівувати, а далї дуже і не в лад).

Василь. Заскрипіли! (Сердито підводить ся).— Не терпить ся! (Похожа).

Мотря. Охо-хо! гріхи наші. (Пісня затихає).

Василь. То-ж-то що гріхи, а ви завели заскиглили!

Мотря. А колись перша співачка була! (Зітха).

Василь. То-ж „колись", а тепер час вже...

ЯВА 8.

Ті-ж Наталка і Пріська.

Пріська. (Весело). О! І Василь! Здоров!

Василь. Здорова, здорова! (Чоломкають ся).— Молодці, молодці, гарну пісню співали.

Пріська. Хиба до вподоби?

Василь. Аж заслухав ся.

Пріська. Ледве упросила Наталку, щоб заспівала зо мною. Дівкою така співачка була, а тепер.

Наталка. То я була дівкою, а тепер молодиця.

Мотря. Як молодиця, то хиба і поспівати не можна?

Пріська. Я бабою буду і тоді співатиму. . . .! . .

Василь. Спасибі, спасибі Пріськo, що прийшла до нас і Наталю розважила. Поживи у нас з тиждень чи й більш, як до вподоби буде.

Пріська. Е, ні, не можна.

Василь. Чого-ж то не можна?

Пріська. Я завтра з Миколою до дому.

Василь. Вже і завтра! Не пущу.

Мотря. А справді, погостювали-б . . .

ЯВА 9.

Ті-ж і Микола.

Василь. А ось і Микола. Здоров!

Микола. Здрастуй, Василю.

Пріська. Зторгував!

Микола. Зторгував.

Василь. Що таке? Сідай.

Микола. Сволоки у Омелька.

Василь. За дорого?

Микола. Пять рублів за два.

Василь. Добрі?

Микола. Такі що і віку не буде. Наталка казала, що ти помінив ся мені гроший позичити.

Василь. Коли треба — візьми.

Микола. Спасибі, великє спасибі! Де-б то не треба?

Пріська. І від мене спасибі: тобі Василю, тобі, Наталко, і вам, тїтко.

Наталка. А менї за що?

Пріська. Те-ж за гроші. А тебе, Василю, коли-б не соромно, аж поцїлувала-б, що допоміг братові! (Сьмієть ся).

Василь. Ой! Так чого-ж, за чим дїло? (Витира вуса). Я вже і вуса витер. (Сьмієть ся).

Пріська. Е, Наталка приревнує! Ха-ха-ха.

Мотря. До рідної сестри? Таке скаже!

Василь. А ти боїш ся?

Наталка. Менї що? — цїлуй!

Пріська. І поцїлую! дивись. (Цїлує).

Василь. Та й смачно! А ну, ще раз! Хе-хе-хе...

Пріська. Ласий який! губи чипляєш ся?

Василь. Ну, ви-ж собі вечеряйте, та лягайте, не ждїть мене.

Мотря. Куди-ж ти?

Василь. Батюшка прохав, щоб неодмінно, прийти до нього.

Микола. Покі ще не пізно, то і я збігаю до Омелька, сказати, що завтра ранком заберу. (До Мотри). Там Тетяна хвора лежить, просила наказати, що-б ви прийшли.

Мотря. Що з нею?

Микола. Бог її зна! Може разом підемо?.

Мотря. Хопїм. (Ідуть).

Василь. (До Наталки і Пріськи). Кортить і менї з вами зостатись, та слово подав. (Пішов. В хатї сутеніє).

Пріська. Отаке! То аж завізно було, а тепер у двох тілько і зостались! Коли так, то і я піду, зоставай ся одна.

Наталка. Куди?

Пріська. Не вулицю. Що-б я не побувала на вашій вулиці! Що-б то і за дівка була! Забіжу до Теклї, та з нею і підемо. Поспіваю, потанцюю, як що буде. Що, заздрісно? Ти своє одгуляла, тепер моя черга, поки очіпок не наділа! А тут що менї робити? Прийде Василь, почнете з ним милуватись, цїлуватись, а я облизуватимусь, як кіт на сало? не хочу!— Може там (сьмієть ся) закручу котрого! Люблю, коли за мною парубки, мов цуцики, підгорнувши хвіст, бігають! (Іде до дверий, співа і пританцьовує).

Деркач дере під горою,
А у мене женишина під полою — і т. д.

(Зника з піснею).

Наталка. (Одна. Довго дивить ся у слїд Прісьці. Важко). Щаслива! По любові одружить ся, любитимуть ся з чоловіком, не обманюватиме... (Дума). Не обманюватиме. Кому що судило ся: менї одна доля, їй друга. А почім знати, може і її доля не краще моєї... Може серце спокійно ще у неї бєть ся, може в нього ще не запала іскра коханя, а там далї, затріпочить серденько, забажає пригорнутись до инчого, не до того, що тебе пригорта... Доля! — одному вона до віку, до загину прислуговує, догождає, над другим сьмієть ся, нївечить, ламає його житє. (Замислилась). Химера! Коли доля глузує над тобою, не щастить тобі, то ти і над то поглузуй над нею — долею, зламай її, знївич, розітри в пилинку, пусти за вітром і вирви у неї своє щастє!

ЯВА 10.

Наталка і Панас.

Панас. (В дверях). Ти одна?

Наталка. Ох! Одна... Як ти мене злякав!

Панас. (Входить). Чого?

Наталка. Я так замислилась...

Панас. Об чім?

Наталка. Об своїй долї.

Панас. Що таке? Сядьмо. (Обнїма її ідуть до столу). А я побачив, що всї розійшли ся з дому, та і думаю: чого ми будемо по за огородами, та садками ховатись, коли і в хатї безпечно. Куди це Василь пішов? (Сїдають).

Наталка. На той бік, до батюшки. (Зітха).

Панас. (Жартобливо). Отаке! Я прийшов до неї, щоб любенько повурковати, розважити себе, удовольнити ся коханєм, любою розмовою, з милою, а вона сумує!

Наталка. (Важко). І не хотїла-б сумувати, та приходить ся.

Панас. Трафилось що?

Наталка. (Зітха). Ми мусимо, Панасику, кинути наше коханє, забути про нього.

Панас. (Підняв ся). Як?!

Наталка. Ти повинен, як найшвидче кинути нас і піти далї, далї... Так далеко, що-б я не знала, де ти, що з тобою!

Панас. Ти жартуєш, чи сьмієш ся наді мною?

Наталка. Я почуваю, що наше коханє, наше крадене щастє, скінчить ся не добрим.

Панас. Чом же ти ранїйш про це не подумала,— (підводить ся). На що чіпала мене? На що примусила, причарувала кохати себе? На що?

Наталка. До вподоби ти менї прийшов ся, до серця припав... не сила була збороти себе.

Панас. Не сила? А тепер знайшлась та сила? а-а!

тобі треба було играшку,—ти мене за неї і узяла,—погралась—обрид я тобі, обрид—і сила знайшлась збороти серце! на довго? Ха-ха-ха!... На инчого вже оком закинула?

Наталка. Господь з тобою! Опріч тебе нікого не любила, і не любитиму.

Панас. Брешеш!

Наталка. Присягаюсь!

Панас. Так чого-ж?... (Підходить до неї, і ласкаво тремтячим голосом). Слухай, Наталю, слухай, мені і самому обридло крадене кохане. Мене ревнощі мучать при одній згадці, що Василь має над тобою право, обніма твій стан, цілує твої устоньки рожеві! Я хочу, що-б ти належала одному мені, тілько одному мені!..... розумієш?

Наталка. Ох, хиба я не хочу цього?

Панас. Так чого-ж? Підемо, підемо зо мною!

Наталка. Куди?

Панас. Далеко, далеко... Кинь Василя... Усе кинь!

Наталка. Легко сказати! він чоловік мій, він зможе скрізь знайти мене, узяти знов до себе...

Панас. Не знайде! Вір мені, не знайде. Та коли-б і знайшов, то швидче я трупом стану, ніж віддам тебе! Ну, згоджуєш ся?

Наталка. Ні, Панасочку.

Панас. Чому?

Наталка. Кинути Василя, кинути достатки, роскіш, терпіти бідність, нужду, а може ще і в наймах поневерятись... А-а!

Панас. Ось воно що! Боїш ся бідности? Де-ж та любов, про котру ти мене завіряла? Де, питаю? Думала, дурника запопала!... Що-ж, мов, наймит, по-

граюсь ним, та, як хазяйка, і геть викину! Звісно, що я? — робітник, нікчема, котрий продає свої сили, свою волю, котрий до загину зостанеть ся чужим робітником, щоб не померти з голоду! (Гірко). Хиба я можу дати дороге вбранє, сите житє? Зо мною можна тілько побавитись, посьміятись, поглузувати наді мною, а щирости,—щирости, не жди! Знай-же, що і наймит продає тілько сили, здоровє, а не серце, —серцем я не баришую, чуєш?

Наталка. Вір, вір, що я щиро тебе кохаю!

Панас. Не вірю! Дуриш! Глузуєш, сатано!

Наталка. (Обнімає). Панасочку, божусь тобі: тебе, одного тебе кохаю! Ти моє житє, моє щастє і вір, коли-б я овдовіла, то зараз була-б твоєю на віки.

Панас. (Раптово). Як ти кажеш?

Наталка. Кажу, коли-б помер Василь, то ми-б зараз побрались з тобою.

Панас. (Чудно). Коли-б... (впив ся їй в очі).— Кажеш, коли-б помер—одружила ся-б зо мною? Не дуриш?

Наталка. Присягаюсь! Жили-б з тобою при достатках, хазяйнували... (Зітхає). Ні, мабуть, таке щастє не судилось нам!

Панас. Не судилось? (Замислив ся. Павза. Дуже). Памятай: овдовієш—моя! Зрадиш—себе запакую, а і тобі не животіти! (Хутко іде до дверий).

Наталка. (Кинулась за ним). Панасе, стрівай!.. вернись!... Що ти маєш чинити?

Панас. (На дверях). Моє діло! Памятай! (Зник. Наталка зупинилась біля дверий).

—— ЗАВІСА. ——

ДІЯ III.

Ливада. У глибині річка, через неї кладки; з боку гора, що спускаєть ся на кладки. — Ніч.

———o———

ЯВА 1.

Олена. (Входить, зупиняєть ся посеред кону взираючись навкруги). Здаєть ся-ж і не так рано, а нікого нема! Раз-по-раз раніш від усіх на вулицю вийду. І кат його батька зна, чого воно так: оце хочу знарошне спізнитись, щоб не першою прийти, так— ні! Вже я і на зорі дивлюсь..... Сьогодня здавалось зовсім спізнилась... Кахи-и-и! Ні, не чуть, не подають голосу. (Сіла і співа).

Там за садом зелененьким — і т. д.

ЯВА 2.

Олена і Остап.

Остап. (Входить, і не помітно для Олени сіда позад неї і у той мент, як вона, скінчивши пісню, вигукує: „Кахи-и! Хлопці, дівчата!" раптово цілує її).

Олена. (Підскочила). Ой, хто це?

Остап. Та я-ж, не який чорт!

Олена. Тьфу шаленний!

Остап. (регоче). Злякалась?

Олена. А вже-ж злякалась... так несподівано...

Остап. Несподівано поцілунок смачнійший.

Олена. За-для кого.

Остап. За-для тебе і надто, від того я тебе позраз і цілую несподівано, а ти от так ніколи.

Олена. Боюсь, щоб губи не поприщило.

Остап. Адже мої не прищить. (Обнїма).

Олена. Тож тво... Одійди, бо і так менї допікають тобою.

Олена. Спитай! Говорють, що ми з тобою і на вулицю зумисне раніш від других виходимо.

Остап. Велика печаль, що говорють!

Олена. Тобі „печаль", а менї — слава піде.

Остап. Кат з нею, з тією славою! Усе рівно моєю будеш. Сватів маю засилати.

Олена. Давно вже чую. Дуриш тілько.

Остап. На катового Ірода я тебе дуритиму? Що ти таке? Парцона велика? Дївка як і усї!

Олена. (Зобіжено). Коли така, як усї, то і прилипай до инчих! Геть к'бісу! (Штовха).

Остап. Звісно, як усї, а менї до вподоби, от і прилипаю, і до серденька пригортаю. (Пригорта).

Олена. Не хочу. Пусти!...

Остап. (Пригортаючи). Брешеш! (За коном пісня).

Олена. Пусти... Ідуть!... (Раптиво цїлує і виривається).

Остап. Дочекав ся таки, що імене несподівано поцїлувала, ха-ха-ха...

Олена. Ходїмо звідсіль!

Остап. Чого?

Олена. Щоб зайвої балачки не було. (Пішла).

Остап. Плювать! (Пішов за нею).

ЯВА 3.

Хлопцї і Дївчата

(Один парубок з скрипкою, другий з бубном).

1 Дївчина. Чи не дивина?!

2 Дївчина. Що таке?

1 Дівчина. Олени нема.

2 Дівчина. І Остапа те-ж.

1 Парубок. Зпізнились.

2 Дівчина. Цього з ними не бувало ще!

2 Парубок. Вони де небудь на одинці.

1 Дівчина. Як раз, така Олена, щоб вулицю та зміняла на...

1 Парубок. На парубка?

2 Дівчина. Хоч би і на парубка!

2 Парубок. А ти-б то не зміняєш?

2 Дівчина. Чи не на тебе?

1 Парубок. Може і на нього.

1 Дівчина. Може-б і зміняла, коли-б віспа не так пошпарувала. (Регіт).

2 Парубок. Ти віспою мене не дорікай, бо...

1 Дівчина. Бо що?

Гурт. А ну заведіть ся! Чорти його батька зна, як зійдуть ся, так і сварка!

2 Парубок. Хай не докоря віспою!

ЯВА 4.

Ті-ж, Текля і Пріська.

Пріська.
Текля. } Добри-вечір вам!

Гурт. Добри-вечір! Здорова, Текле! Здрастуй, Пріськo! Відкіля узяла ся?

Пріська. З Теклиної хати.

Дівчата. Давно з дому?

Пріська. Оце вечером. Поспішала до вас на вулицю... Той раз, як була, дуже вподобало ся, так натанцювалась, що і ноги попухли.

Де-хто. А тепер одійшли?

Пріська. Вже!

Текля. Чого так сумно у вас?

2 Дївчина. Тебе бракувало!

Пріська. Заводьте пісню!

Де-хто. Тут Хведір з Яриною трохи не побились.

Текля. Та вони раз-по-раз.

2 Парубок. Нехай не чіпа, то й до віку слова не промовлю до неї!

1 Дївчина. Брешеш.

2 Парубок. Нехай з тобою кадило та лопата балакають.

1 Дївчина. Тю, дурний!

2 Парубок. Про те вже менї знати!

1 Дївчина. Аж, бач, і я знаю! (Регіт).

Гурт. Цур вам! годї!

Пріська. Заводьте пісню!

Де-хто. То й заводь!

Пріська. Думаєте злякаюсь? (Сьпіва гурт за нею):

Ой послала мене мати
Зеленого жита жати,
А я жита не жала,
В борозеньцї лежала. — і т. д.

ЯВА 5.

Ті-ж, Нечипір, Олена і Остап.

Нечипір. (За лаштунками). Што ви за люди? — Шпійони, чи так маридьори?

Гурт. О! дядько Нечипір іде! От наслухаємось про війну та походи.

Нечипір. (За лаштунками). Так .то-ж ви у одиночестві? Пойдьом до кумпанії! (Входить, держучи

одною рукою Остапа, другою—Олену). Здрастуйте, робятушки!

Гурт. А. Дядюшка! Здрастуйте. Добри-вечір!

Нечипір. Вот вам пленьонних привьол.

Олена. (Вириваючись). Пустіть-бо!

Остап. (Вириваючись). Причепив ся!

2 Парубок. (До Остапа і Олени). Де ви були?

Нечипір. У ложменти. Іду, слушаю, якойсь то разговор, чи заговор...

Остап. „Заговор, заговор!" Таке верзе!

Де-хто. Дядюшка, Нечипір Тарасович, розкажіть, що небудь про війну, та походи... про німецькі, та турецькі землї.

Нечипір. Што про минуле згадувать? Грусть-тоску тольки ворушить.

Гурт. Розкажіть-бо! здїлайте милость!

Нечипір. Чого ви как бджели до меду? Ну, ладно, я розкажу вам про Арат гору Сїйонську.

Гурт. Про що?

Нечипір. Про Арат-Сїйонську гору!

Гурт. Що-ж воно таке?

Нечипір. Гора така, Сїйонська... на єтой самой горі, прекрасний Йосип, Хфараонов син, зупинив ся з своїм кораблем, когда був всесьвітній потоп.

Де-хто. Невже ви й там були?

Нечипір. Був, ребятушки!

Де-хто. Дивись! Де-ж то гора саме?

Нечипір. Де? А там... (маха рукою) за границею. Зараз єто, как миньош Бендьору, так вона прямо перед глазами і стоїть.

1 Парубок. От, мабуть, висока!

Нечипір. Страсть!..... Не сказать!... Когда, ребятушки, взберьос ся на єтую гору, так сонця неви-

дно—внизу десь, дальоко під ногами, мигаїть как усьо равно, шабашкова сьвічка.

Гурт. Хиба ви були на тій горі?

Нечипір. (Зітхаючи). Був, братця!

Гурт. От куди вас носило! Цікаво!

Нечипір. Вийшли ми єто за Бендьору,—нема далї дороги, одна гора Арат стоїть! Ну, ротний зараз скомандував...

3 Дївчина. Боже, висше сонця!

Нечипір. Мовчать!

Де-хто. Кому-ж це він скомандував, салдатикам, чи горі?

Нечипір. Єто я на Параску, што-б не перебивала! Скомандував єто он, значить, што-б ми на гору лїзли. Ну, пойшли. Ідьом: день, два, місяць, год ... кінця не видно, от он і говорить.. кхе.. говорить.. пойдьом до питейного.

Гурт. Хиба і там є питейне?!

Нечипір. Обалдуї! Єто я говорю: ходїм зараз до питейного, а там, на Араті только Йосипов корабель тирчить.

Гурт. Ви-ж не дійшли до нього?

Нечипір. А вот ходїм до питейного, а там і до корабля дойдьом, там я вам усе розкажу, а тепер пєсеньку новую вам, турецькую, про заіньку сєренького спою.

Гурт. А ну, ну. Послухаємо.

Нечипір. (Скінчивши пісню). Ну, тепер марш до питейного, слушать про Арат-гору Сійонську! Заводьте гуртову. (Гурт співа і іде в бік. Нечипір виробле рукою. Павза).

ЯВА 6.

Панас. (Входить озираючись). Страшно... Отороп бере... тіло холоне... ніби вкрав що. Вернутись, кинути, кинути усе, утекти, як найдалї; (Павза) Кинути її, розстатись... (Гірко). розстатись з нею! (Дума). Не можу! Легше з житєм своїм порішити, ніж з нею розстатись! (Дуже). О, прекляте коханє, як гірко і разом солодко умієш ти мучити чоловіка! Яку чарівну, велику силу маєш ти, що керуєш людським серцем, розумом! (Дума). Порішити з собою! Порішити з собою не вдовольнившись коханєм, любощами з нею?—нї! Вона повинна бути моєю, тільки моєю! (Дума). Покінчити з ним? Зробитись душогубом? (Вийма з за халяви ножа і розгляда). Що грішніш: свою душу запакувати, чи чужу? (Дума). Загубиш, кажуть, свою душу—гріх не спокутуваний,—чужу—загубити, то молитвою та добрими дїлами замолить можна гріх той. Так... Порішу з ним, а тодї почну одмолюватись, дам де-що на церкви Божі, старцям і Милосердний змилуєть ся, простить. (Дума. З за лаштунків чути гуртову пісню). А як вона дурить мене? О, тодї з чоловіка поверну ся я у лютого звіря!... тодї цими-ж руками задушу її, анехтему, та й свою душу віддам чортам на играшку! — (Глянув на ніж і здрігнув). Страшно! (Ховає ніж за халяву). (Зійшов місяць). Співають... їм весело. Щасливі! а я? У грудях пекло, в голові...

ЯВА 7.

Панас і Василь.

(Василь, співаючи, іде з гори на кладки).

Панас. А! (Озираєть ся). Нікого! Швидче! (Пішов на зустріч; на серединї сходять ся).

Василь. Це ти, Панасе?

Панас. (Тремтяче). Я

Василь. На вулицю прямуєш? (Сьміеть ся).

Панас. Нї... до вас.

Василь. Що таке?

Панас. Дїло...

Василь. Чи не трафилось чого? Говори-бо! Ти якийсь чудний, трусиш ся ввесь... Дома не гаразд? Чого-ж мовчиш? Говори, не лякай мене! (Хоче іти, але Панас не з місця).

Панас. Стрівайте... стійте... далї ви не підете... нема вам більше шляху до дому!

Василь. Говори товком!

Панас. Ми... Ми один другому на перешкодї стоїмо.

Василь. Я тебе не розумію. Що ти це верзеш?— Пяний ти, чи так ошалів?

Панас. Пяний! Ха-ха-ха... охмілїв від любощів з чужою жінкою, учадїв від кохане з нею!

Василь. (Придивляеть ся до нього). Панасе, ти хворий! З якою, з чиєю жінкою?

Панас. (Дуже). Вона те-ж мене любить... ми одно без другого не можем жити! чуєш, не можемо! І ця жінка—твоя, твоя Наталка!

Василь. (Скрикнув). Як? Брешеш, собако!...

Панас. Ми з нею давно кохаємось... Вона моя душею і тїлом!

Василь. (Дуже). Наталка?! Брехня! Наталка!... моя Наталя! Нї! А з тобою, катюго, я побалакаю! У! наймить, нікчема, сьміє безчестити чесне імя моє і моєї жінки! Геть! (Хоче іти).

Панас. (Стоїть нерухомо і чудно сьміеть ся).

Василь. (Заміряеть ся ломакою). Дорогу!

Панас. (Вириває з рук ломаку і кинув в воду). Не кричи! Наймит я, нікчема—правда! Не забувай же, богатирю, що і у нікчеми бєть ся у грудях таке-ж серце, як і у тебе! Зараз нема наймита, нема хазяїна, а є дві людини, котрі одну люблять і з котрих один повинен звернути з дороги другому. Один з нас повинен померти!

Василь. Поганець, харцизе! Ти хочеш моєї смерти? ти?! (Хоче іти). Геть, кажу, з дороги!!

Панас. Переступи-ж через труп мій!

Василь. Боже, Наталка!... Наталя моя... котрій я вірив, молив ся,—бажає моєї смерти?... Ні! Не вірю! Геть, супостате! (Бере його за груди. Борють ся. Чути як тріщать поручні).

Панас. (Штовхнув Василя в воду). Отуди!

Василь. (З води). Рятуйте!... рят... (Замовк).

Панас. (Дивить ся у воду). Не видно.

Василь. Спасіть!

Панас. Впірнув... сплинув...

Василь. Рят... рят...

Панас. Зник... нема... не видно... кінець... (Довго мовчить, озираючись; скілько разів пориваєть ся йти але знов вертаєть ся на те місце. За коном, здалека, тихо-тихо чути гуртову сумну пісню. Панас дріжачими руками робить цигарку). Сумна яка пісня, немов похорон... (Зазирнув у воду). Нема... нічого не видно... Місяць грає у воді. Тепер вона моя, на віки! — (Закурує).

ЯВА 8.

Панас і Наталка.

Наталка. (Покрита хусткою. Хутко увіходить, дуже збентежена). Де-ж мені його шукати? Коли-б,

справді чого не трафилось!... Страшно! І погляд його страшний. Побігти до батюшки. (Наближаєть ся до кладок. Побачила Панаса. Панасе!

Панас. (Цигарка випадає з рота. Чудно). Га? Хто мене кличе?

Наталка. Чого ти тут? Василя не бачив?

Панас. Василя? Якого? а! твого Василя? (Прийшов в себе, кинув ся до Наталки і обняв її). Тепер ти моя, на віки! (Ласкаво). Тепер, Наталю, ми щасливі, ніхто не мішатиме. Я здобув це щастє, сам здобув оцима руками. (Пригорта до себе) і нікому не віддам! Чуєш, нікому! (Тихо). Ха-ха-ха!... (Пісня наближаєть ся. Панас показує на річку). Василь там!

Наталка. (Перелякано). Та?! Тікаймо!

—— ЗАВІСА. ——

ДІЯ IV.

Обстанова другої дії.

ЯВА 1.

Мотря, Клим і Хвершал.

Клим. Що-ж дохтор говорить?

Мотря. Треба, каже, заспокоїтись чи що, я й не розібрала гаразд. Ось, вони розкажуть. (Показує на хвершала).

Хвершал. Дохтор говорить, що їй потрібен спокій, треба, щоб вона не турбувалась, ні об чім, не сумувала.

Мотря. Бач, чого наказано—розбери!

Клим. Та що у'неї за болість?

Хвершал. Кров вдарила в голову... може паралїч бути.

Клим. Як ви кажете?

Хвершал. Параліч.

Клим. Що воно „паралич"?

Хвершал. Наприклад: зараз ось вона ходить балакає, а може трафитись так, що одразу перестане володати ногою, рукою, язиком...

Клим. Чуєш, сестро: не можно сердитись, сумувати, повинно здержувати себе, бути спокійною, розумієш?

Хвершал. Авже-ж, спокій найголовнїйше.

Мотря. Як же ти його будеш сдокійною: згадаю Василя, защемить серце, у грудях здавить...

Клим. Авже-ж треба! Мертвого на ноги не поставиш, не поможить ся, що ти побиватимеш ся!

Мотря. Сама знаю, але що-ж ти поробиш, і хотїла-б забути, та не можу.

Хвершал. Що говорити! — потеря тяжка.

Мотря. Коли-б хоч помер, як слїд, своєю смертю, то здаєть ся не так і побивала ся-б.

Клим. Кому що на роду написано! Так, бач, йому судило ся — Божа воля!

Мотря. Менї усе не вірить ся, щоб він сам потонув, — від того більш і душею я болїю.

Клим. Таке, сестро, вигадуєш! Ішов, звісно ніч, оступив ся, впав, кладки там які? Воно, конешне, з двома руками виплисти можна, ну, а з одною нїяково.

Хвершал. Конешне: Ми-ж різали трупа, розглядали: знасилля і слїду не було. (Встає). Ну, то я піду зготую лїкарство, а потім прийду і розкажу, як його приймати. (Пішов).

Клим. Кинь, сестро, сумувати, пожалїй себе. Та

й то памятай, що гріх за помершим побиватись, бо і його на тім сьвіті тревожиш та і сама звелась.

Мотря. Не сила-ж, не сила, Климе! (Кріз сльози). От і зараз, ніби бачу, як витягли його з води; вид роздуло, губи перекосились...

Клим. Заспокой ся, заспокой ся, кажу! Поїхала-б у Київ, помолилась у Печерському, може і полегшало-б, а то....

ЯВА 2.

Ті-ж і Нечипір.

Нечипір. (У дверях). Гостя приймаєте?

Мотря. Заходь, заходь!

Нечипір. А, і товариш іздесь? (Входить). Здрастуй, старушка! (Подає руку. До Клима). Здрастуй і ти! Як живетьо? Сьміетесь чи скучаєте?

Мотря. Яке там житє? Сідай.

Нечипір. Спасибі. (Сів).

Клим. Де той сьміх, — більш сльози.

Нечипір. Сльозам волї не давай, держи їх, канальських, на мотузцї, бо всї витечуть.

Мотря. Вже і текти нічому.

Нечипір. Ех, старушка, старушка! Подивлюсь я, погляжу на тебя, да і думаю: старая ти баба, а глупая! Ну чого ти нюнї розпустила? Велике горе — син помер! Пхе!

Мотря. Коли-б то помер!

Нечипір. Ну, потопив ся. Не однаково, как померти, чи потопленія, чи від голоду, чи від холєри? Усьо одно, аби помьорти! Вот пошла-б ти, старушенія, на войну—страженіє, то там усяких смертьов надивила ся-б! Той тобі від кулї, другой від шаблї, третій від гранати, той від голоду, той з переляку! А

сколько наших братчиков-солдатчиков померло через потопленіє у бистрой Дунай-речке!... Я звик до усяких смертьов так, що когда-б на меня усї разом прийшли, то не спужав ся-б,—спокійно помьор. — (Мотря усьміхаєть ся).

Клим. Почав молоти!

Нечипір. Видиш, старушка вже сьмійоть ся, розвеселилась! Хе-хе-хе...

Мотря. Ти такого наговориш, що й скріз сльози засьмієш ся.

Нечипір. Я, йдучи на страженіє, под неприятеля, то-ж плакав, а как вступил в битву з туркою, то одразу сльози висохли — сьміятись почав.

Клим. Так весело було?

Нечипір. Смотріш, куля, єто, летить прямо тобі у серце, инчий раз так мундера чотирі за день переміниш, потому:: шматок кулею одхватить, шматок гранатою, шматок шаблею, смотриш—одни комірок зостав ся.

Клим. Яким же побитом ти уцїлїв?

Нечипір. Не судьба, брат, єго одно, другоє—геройство! Да што! У нас такі молодчики були, што куля, как сноп, його скосить, ну..... на смерть! а он тобі лежить, не диха, а сьміеть ся. А то такий случай був: був у меня щирой друг, хвабрий солдатик-герой!—нас тілько два таких на усю вармію було.— Ну, завязалась рукопашня. Неприятель, как хватил його шаблюкою, так голову і зньос! Що-ж ви думаєте, он заплакав? Нї Боже мой! Голова звалилась, да і регоче, а он направо, налєво, як капусту сїче!

Клим. Хе-хе-хе... Це-б то без голови?

Нечипір. Ну-да, з опалу. Ну, подойшли сапьори взяли його не носилки, потому почав і своїх рубати,

звісно, без голови, так йому вже невидно, де свой де неприятель.

Мотря. (Сьмієш ся). Бодай тебе, Нечипоре!

Клим. (Сьміючись). І досї він живий?

Нечипір. Хто?

Клим. Той москалик.

Нечипір. (Незадоволено). Глупой вопрос!

Клим. Як що він такий хвабрий, як ти брехливий, то правда.

Нечипір. Розумієть ся правда! (До Мотрі). Ну, как же молоді наші?

Мотря. Живуть лагідно.

Нечипір. Поважають старушку, сдухають?

Клим. Чого-ж би і не поважати? Усе-ж їм до рук віддала, Панаса за сина має.

Нечипір. Так і должно! Он парень порадошний.

Матря. І про це гріх сказати. Чудний, сумний, нудить ся, чогось мене ніби цураєть ся. Може горе яке на душі у нього? Бог його зна.

Клим. Еге,, позраз понурий, невеселий. Оце якось я іду, а він стоїть, пахилив ся на тин, я і гукнув: „Панасе!" а він так і стрепенув ся! „Згинь, згинь, каже, маро!" А сам немов в пропасниці.

Нечипір. Хм... дивно! Надо з ним побалакать Де він?

Мотря. У поле поїхав.

Нечипір. А Наталка.

Мотря. Та, на городї.

Клим. Засидів ся. Треба до Олекси забігти. — Прощай, поки, сестро!

Нечипір. Ходїм разом, я йому там роскажу про Арат—гору Сїйонську, та і заночую у нього. Прощай, старушка!

Мотря. Щасливої дороги!

Нечипір. Што-б не оббивать пороги? Хе-хе-хе..

Клим. Годі тобі молоти! Іди вже! (Випиха за двері).

Мотря. (Одна). Охо-хо! Вже, мабуть, як землею закидають, тоді тілько заспокоюсь. (Замислилась). Ну, і як воно скоїлось? Невже він оступив ся? Так не вперше-ж йому ходити. Сказати пяний був?—так нічого-ж не пив зроду! За які гріхи, за які провини Господь покарав?

ЯВА 3.

Мотря і Наталка.

Мотря. Дополола грядки?

Наталка. Дополола.

Мотря. Час вже вечерю готовити. — Панас скоро повернеть ся.

Наталка. Я зараз. (Підходить до неї). Чого ви, мамо, журитесь усе? Розважтесь! Ви думаєте, мені легко? У самої з думок ніколи не виходить він.

Мотря. Тобі що? Потеряла чоловіка— другого знайшла, а я другого Василя, сина не знайду вже собі.

Наталка. Легко говорити: „другого знайшла". Мої думки, моє серце там, біля нього...

Мотря. (Важко). Що-ж, дочко, Божа воля! Охо-хо!... Піду до Вівді, може вона пошепче, чи що там щоб заспокоїтись хоч трохи; а ти не гай ся, та вари вечерю, бо знов посваритесь.

Наталка. Зараз поратимусь,— ось тільки хмизу унесу. (Пішла).

Мотря. Охо-хо! прямо усі кісточки розломило. Нехай вже завтра до Вівді піду, або Маринку пошлю

за нею, а тепер полїзу на піч, чи не розигріюсь трохи. (Лїзе на піч). Ох, мабуть, помирати час вже.— (Ляга). Коли-б видужати,—на прощу, до Київа пішла-б. Охо-хо! (Позіха). Піч ще тепленька... Позіха). Хороше так... (Павза). „Заспокоїтись треба", де-ж його взяти — супокою. (Павза). Їм легко говорити. (Павза). Господи, спаси... пом... милуй... (Зтиха).

ЯВА 4.

Мотря і Наталка.

Наталка. (Входить). Уже і череду женуть. (Кладе хмиз у піч і розпалює). Невже покійний Василь до самої смерти не дасть нам супокою? Панас звів ся прямо! Жахаєть ся усе-чогоь, у ночі балака нїби-б тоз Василем, иноді сонний плаче... Сумний усе, людий цураєть ся.... (Пораєть ся біля горшків та печі). І я, як вже себе не силую, а не можу заспокоїтись. Нехай би вже Панас, звісно душу загубив, а я-ж? я неповинна в тім. (Озираєть ся). Починa смеркатись.... страшно одній в хатї, хоч би Маринка приходила.

ЯВА 5.

Тї і Панас (Входить з клунком).

Наталка. Ти... ти вже прийшов? Вечеря ще не готова, оце зараз затопила...

Панас. (Кладе клунок біля дверий). Не до вечері менї. (Зітхає). Мати де?

Наталка. Пішли до Вівдї. Хвершал з дядьком Климом були тут.

Панас. (Сїдає біля столу). Угу. Що-ж хвершал говорив?

Наталка. Не чула. Я на городї була.

Панас. Угу. (Похилив голову на руку. (Важко зітхає).

Наталка. (Підходить до нього). Годі сумувати, годі, заспокой ся!

Панас. Заспокоїш ся, коли місця собі не знайдеш, коли точить тебе отут (бє себе у груди) щось!

Наталка. А ти примусь себе...

Панас. Коли-б сила! (Павза). Не забудь у неділю на часточку подати за упокой Василя.

Наталка. Та ми-ж і так, що неділї поминаємо.

Панас. Поминаємо-ж. (Зразу підняв голову). Коли-б ти знала, як менї тяжко, які муки пекельні терплю я! Тїнь його, розумієш, тїнь його, так і слїдкує за мною, так і стоїть у мене перед очима! Де-б я не був, щоб не робив,—він, скрізь він!

Наталка. Ти, певно, думаєш про його? треба викинуть з голови, примусити себе забути... рік вже, хвалити Бога минає.

Панас. „Рік". І цей рік здаєть ся за цїле, тяжке, житє! ох, яке тяжке! Легше, Наталю, перенести які завгодно муки тїла, нїж цї муки душі, що терплю я! (Павза). Слухай, скажи менї: ти спокійна, тебе совість не гризе, не мучить?

Наталка. Еге... так... спокійна.

Панас. Щаслива ти!

Наталка. (Зітха). Иноді і мене сум обгорта, але-ж то певно від того, що ти не спокійний, невеселий, а коли-б ти перестав думати про його, то я зовсїм заспокоїла ся-б. Та і чого тобі? Живемо ми при довольстві, у достатках, свекруха тебе шанує за родного сина...

Панас. Це ще більше додає менї. Я не можу дивитись їй в очі!

Мотра. (Підвела голову. Про себе). Про що це вони?

Панас. На що я на такий гріх пішов? Чого я шукав? Щастя? Де-ж воно, де? Е! правда, що крадене щастє, — не щастє, а пекло!

Мотря. (Тихо). Про яке він крадене щастє?

Наталка. Заспокой ся-ж, заспокой ся.

Панас. Чи я на той час учадів, чи менї розум одняло?

Наталка. Перестань бо!

Панас. Убити чоловіка, убити, за для того, щоб завладїти його жінкою, пожити добро його, а там.. (Зразу скочив і нїби ховаєть ся за Наталку). Згинь!.. Згинь, маро! одійди! Не руш!...

Наталка. Господь з тобою! схаменись! Не завдавай і менї страху.

Мотря. (Піднялась і сїла. Тихо). Сьвят, сьвят!— Що воно з ним дїєть ся?

Панас. (Тремтить і дико озираєть ся). Зник, нема... зник.

Наталка. Що тобі здало ся?

Панас. (Тремтяче, тихо). Зараз здало ся менї, що я на кладках з Василем... він оце балакав до мене.

Наталка. Та що ти... Лягай, спочинь.

Панас. (Обнїма і спокійнїш). Знаєш, Наталю, у той мент, як втопив я Василя, менї...

Наталка. Не згадуй!

Мотря. (На печі, тихо). Що я чую! Та невже? Боже, дай сили!

Панас. Менї так легко, так радісно було, що я покінчив з нелюбом тобі Василем, а згодом такі гризоти, такі муки...

Мотря. (Хутко злїзла з печі до долу. Дуже) .— Як?! Ви?!

Наталка { Що?!
Панас { Га?! (Притулились одно до другого і стоять нерухою, мов окамнялілі)

Мотря. То це ви, душогуби, убили мого Василя, мого сина?? Ви?! О, прокляті! Чого-ж мовчете? Думали вкрити свій гріх, своє душогубство? Ні, Милосердний не попустив! (Плачучи). За що, за що ви згубили його, за що одняли у мене мою надію, моє сонечко, мого Василя? Що він лихого вчинив вам? Я вас як добрих, за дітий рідних мала, любила вас!— Любила душогубів, що вбили моє дитя! (Дуже). Так ні! Кара вам, кара анахтемським! Піду, піду, розкажу людям, нехай карають вас за дявольський вчинок! Не втечете, не вкриєтесь! Він, Милосердний, не попустуть! (Іде до дверий). Я мати свого сина, душу котрого ви загубили, проклинаю вас душогубів! Нехай над ва ми буде кара людська і Божа! Нехай тінь покійного на хвилину не покидає вас! Нехай вона по всяк час буде вам докором за ваше злочинство! — (Задихаючись; дуже). — Будьте ви проклятї Богом і людьми! Душогуби! Анахтеми!! (Видно, що ноги у неї підкошують ся, лице кривить ся, мова перестає бути виразною. — Здавлюючи кулаки). Про-кля-тя ва-ам на ці-їм сьві--тї... на т... Прок... я...-яті!.. (Хотїла ніби кинутись на них, але впала).

—— ЗАВІСА ——

ДІЯ V.

Обстанова першої дії.

ЯВА 1.

Панас, Наталка і Маринка.

(Панас сидить біля столу, похиливши голову на руку; Наталка на другім боці кону, біля вікна, підперла лице рукою; Маринка миє посуду. Котру годину тиша).

Панас. Дядько Клим у старої, кажеш?

Наталка. З хвершалом там.

Панас. Є надія, що одужа?

Наталка. Не знаю.

Панас. Тобі-б то байдуже?

Наталка. Байдужісінько.

Панас. (Сердито позирнув на неї). Пошли за горілкою.

Наталка. Обійдеш ся і без горілки.

Панас. (Дуже). Пошли, кажу!

Наталка. (Іде до мисника, достає порожну фляшку, гроші з кишені і дає Марині). Збігай, Маринко, за горілкою. (Маринка пішла, Наталка сїдаає на своє місце). Цього ще не хватало, щоб пити почав!

Панас. (Сумно). З радости, бач.

Наталка. З великого розуму.

Панас. Ти розумна!

Наталка. Менї,, думаєш, легко? Хиба я не болїю душею, але-ж пересилюю себе.

Панас. (Гірко усьміхаєть ся). Болїєш душею?— Ти?! Мм... тварюко! (Павза).

Наталка. (Підходить до нього, ласкаво). Годі-ж, годі! Заспокой ся, Панасе! Ти-ж таки не баба; замість того, щоб ще мене заспокоїти, і надати сили, ти сам мучиш ся, вигадуєш Бог зна що! Пити почав.

Панас. Треба-ж чим небудь залити душу, коли кров Васаилєва пече її!

Наталка. Не поможить ся-ж, що ми мучитимось? Зкоїв ся гріх — не вернеш.

Панас. (Зітха). Так, не вернеш...

Наталка. Я сама злякалась, як мати підслухала тоді, а побачила, що у неї язика одняло — заспокоїлась.

Панас. А як бува вернеть ся мова до неї?

Наталка. Хай Господь боронить!... Не повинно... Милосердний не захочить нашої погибелї.... Він простив нас.

Панас. Простив? (Гірко). Нї, не простив і, мабудь, не простить... Він кара і без кінця каратиме. Хиба оцї муки, муки совісти, душі, не кара? Кара, страшенно кара!... Правда про мій гріх нїхто опріч нас не зна, але-ж, що з того? Менї хиба легше? Я не можу знайти собі місця, я не знаю супокою! Я хо, джу, нужусь сьвітом, мов Каїн, проклятий Богом!

Наталка. Скілько говорила: поїдемо у Київ, одправимо панахиду, наймимо молебна Варварі.

Панас. Не в Київ нам дорога, а у пекло! Хиба не однаково де молитись? Хиба я не молюсь? Що недїлї, що празника на часточку подаю, поминаю його, по ночах на колїнах простоюю, а він усе таки не кида мене, манячить перед очима.

Наталка. Чи воно-ж пристало тобі отако сумувати, жахатись? Ти не дитина, не баба,— у тебе повинна знайтись сила збороти, заглушити коли і є

гіркого що на душі. Ти думаєш мені легко? І я иноді мучусь душею, і у мене покійний з думки не виходить, а про те я борюсь і думки чорні геть жену. Ти мій чоловік, ти повинен і мене заспокоїти, розважити, зуміти заставити забути наш вчинок, а ти що?— баба! Сам киснеш! Я думала, що знайду у тобі міцну вдачу, душу, думала, що ти даси мені те, чого не зміг дати Василь, аж воно,—помилилась! Гидко! Хиба такого можна любити, поважати? Чоловік для жінки повинен бути царем! Його слово для неї — закон! Його слово повинно бути могутнє, страшне, чарівне! Такий чоловік владіє нами, як сам хоче, а такий — ганчірка....

Панас. (Не потураючи). Ще поки з матірю не зкоїлось такого, ніби не так тяжко було. Вона своїм скривленим лицем, своїм страшним упертим на мене поглядом, живе докором мені!... Того погляду зносити не сила моя! Я чую, бачу, як вона говорить мені: „що, душогубе проклятий, занапастив мого сина?" І в ці хвилини мені страшне спада на думку... (Озираєть ся. Шопотом). Порішити з нею.

Наталка. (З жахом). Що ти? Опамятай ся!

Панас. Благаю Тебе, Милосердний, заспокой мою душу, допоможи забути моє злочинство, прости мій єдиний гріх! (Ридаючи похиля голову на руки. Павза).

Наталка. Може таки Господь змилуєть ся на нами!

Панас. (Дуже і гірко). Так не милує-ж, — кара! І до загину каратиме!

ЯВА 2.

Ті-ж і Маринка.

Маринка. (Входить з порожною фляшкою). Не дають горілки.

Панас. Чому?

Маринка. Кажуть, маленьким не можна. нехай хто небудь великий прийде.

Панас. (Схопив ся). Тьфу! (Бере шапку). Дай сюди! (Вирвав у Маринки фляшку і подав ся).

Наталка. Постій! (Побігла за ним).

Марина. Обоє якісь навіженні! Невеселі, сердиті, аж страшно! Утечу до матері, єй-же Богу утечу! Не хочу у них жити! (Позирнула у вікно). Ой, лихо! Телиця на город зайшла! От капостна! (Побігла).

ЯВА 3.

Наталка. (Входить). Подав ся! Напеть ся, розпатякаєть ся ще там—пропала тоді і я! Коли-б певна в тім, що зостанусь не виноватою, то сама-б виявила, що він втопив Василя. (Сіла і замислилась). Остогидло, осточортіло таке житє! Нема тобі просьвітлої годиноньки, нема супокою ні на хвилину! Не житя—пекло! Бажала смерти Василевої, думала одружусь з Панасом і буду щаслива... Ось тобі і щастє!... (Дума). Тоді здавалось, ніби я любила Панаса? Певно, тілько здавалось так. (Замислилась. Випадково пада рогач .Одразу). Га?! (Стрепенулась) Сьвят, сьвят! Господи, що воно? Га! (Озираєть ся), його голос..... Василів... кличе мене. Зараз... то.. то Панас... (Боязно озираєть ся). До тебе?... Зараз. (Іде і зустрічаєть ся з Нечипором).

ЯВА 4.

Наталка і Нечипір.

Нечипір. Куди ретируєш ся?

Наталка. Васи?!... Сьвят, сьвят... менї здало ся...

Нечипір. Пушай не здаєть ся! Хе-хе-хе... Как наша старушка?

Наталка. Нїчого....

Нечипір. Жива, чи помьорла?

Наталка. Еге.

Нечипір. Што „еге"? Помьорла?...

Наталка. Нї.

Нечипір. Так-так і говори, щоб не поднїмать ложной тревоги! Да што єто ви з Панасом, как очумілиї ходете?

Наталка. Не знаю.

Нечипір. А хто-ж зна? Чи не від того, што стара хворіїть? Так єсть об чом горювать? (Наталка вийшла непомітно). Нада-ж когда нибудь і помірать, ну а прі єтом необходима і болїсть. Ти не горюй! От когда я бил под неприятельом, то зо мною раз трафилось... Товариш контузею получив—ногу одорвало, що-ж ти думаєш, розвес... (Замітив, що Наталки нема. Озираєть ся). Тьфу! З ким же я розбалакаю? Де-ж єто вона подїлась? Тьфу самошедша! (Дуже нюха, поводючи носом. А-а! Пріятной пах. Атакуєм продоволственной пункт. (Іде до печі, одтуля заслонку, бере рогач і витяга горщик). Хе-хе-хе... попал ся приятель! (Бере ложку і їсть). Пожалуйте у ранець. (Мовчки їсть.) Вот і підкрепил ся. (Бере рогач). На штик і у чейхауз. (Ставить горщик у піч). Фу-у! — (Позіха потягаєть ся і гладить себе по грудях). Какоє приятство! (Позіха). Пойду, провідаю старушенцію, розкажу їй про Арат-гору Сїйонську, розве-

селю старушку. (Іде у кімнаату, з котрої, назустріч йому Клим і хвершал ведуть під руки Мотрю).

ЯВА 5.

Клим, Хвершал і Мотря.

Нечипір. Постойте, я подможу. (Підвели Мотрю до кроваті і посадили).

Хвершал. Тут краще і повітря більше.

Нечипір. Здрастуй старушка!

Мотря. (Воруше губами).

Клим. Надії, говорете, ніякої нема?

Хвершал. Більш на те зкидаєть ся.

Хвершал. Доктор говорить, що ніякі ліки не поможуть. Одно хиба чудо зможе спасти її, а в наші часи чудес не бува.

Клим. От горенько! Хоч би мова до неї вернулась, бо не зрозумієш чого їй треба. Губами воруше, а чого їй-Бог зна.

Хвершал. Нічого не вдієте.

Нечипір. Єто вона просить щоб я розказав штонебудь, хе-хе-хе... Вот я розкажу, какая оказія була на войні з солдатиком: завязалась єто у нас з неприятелем перестрелка, потом ударили у штики і закричали: „Ура!!"

Хвершал. Ну і що-ж?

Нечипір. В єто самоє уремя куля поразила салдатика у самоє серце! Здавалось би, конець, потому у серце... так ні! Когда сапьори підбірали убитих і подойшли к'єтому солдатику, штоб на носилки взять його, і только што подняли, а он как гаркнеть: „ра!" Усі перепужались.

Клим. Тьфу на тебе!

Хвершал. Як же це: мертвий?

Нечипір. Ну—да! Он, значить перед кулею вспів тольки крикнуть: „у”, а „ра” застряло у горлі, ну, когда його потревожили, так єто самоє „ра” і вискочило.

Хвершал. (Сьміеть ся). Ну, і чудак ви, старичок!

Мотря. (Видно хоче усьміхнутись).

Клим. Ну і брехун же ти, служивенький! Коли вже ти брехати перестанеш? Хоч би до ладу брехав, а то.....

Нечипір. Ти зараз „брехать!” Ти-ж под неприятельом не був?

Хвершал. Ну, я і піду.

Клим. Разом підемо, ви менї дасте, що треба. А он де і Наталка! (Підходить до вікна). А іди сюди, Наталко!

Нечипір. Старушка, хоч я тобі розкажу про Арат-гору Сїйонську, де Йосип прекрасной син Хфараонов....

Клим. Чули вже, чули, годї!

Хвершал. (Усьміхаєть ся). Про яку гору?

Нечипір. Арат-гора... За Бендерой стоїть. Там Йосип прекрасной, син Хфараонов, когда був всесьвітний потоп....

Хвершал. Ви-ж бачили ту гору?

Нечипір. Как же, видїв! Я на самому шпилю був, де корабель Йосипов стоїть... ми з вармією переправлялись...

Клим. Слухайте його—він вам наговорить!

Нечипір. Што ти понїмаєш?

Хвершал. Це цїкаво. Ви заходьте до мене, розкажете.

Нечипір. Я хоч і зараз. Єто очень антіресно. На

єту самую гору птиця не злетить, потому вишче сонця.

ЯВА 6.

Ті-ж і Наталка.

Клим. Посидь біля старої, доглянь за нею.

Нечипір. Чого ти од мене утікла?

Наталка. По хозяйству треба було.

Хвершал. Прощайте, тїтко! (Пішов з Климом).

Мотря. (Ворушить губами).

Нечипір. Де-ж єто Панас твой?

Наталка. По горілку пішов.

Нечипір. А! нада пойтить помогти, а то не донесеть, казьонка важка. (Пішов.)

Мотря. (Пильно дивить ся на Наталку і хоче щось сказати, але не зможе).

Наталка. (Сїла. Одвертаєть ся від Мотрі). Поглядом нїби ножем тебе ріже! Аж страшно робить ся!

Мотря. (Мичить щось і показує рукою, що хоче пити).

Наталка. (Взяла кухлик, пішла за двері і повернулась з водою. Дає Матрі пить). Швидче-б помирала, або що! (Відходить од неї). Справдї, який негарний погляд. Злий, докірливий! (Замислилась і позира на Мотрю. Грають мимично. Павза).

ЯВА 7.

Ті-ж і Панас.

Панас. (Ще за дверима. Співа). Ой, пє козак, пє, Бо в козака гроші є!

Наталка. Хвалить Бога, вернув ся!

Панас. (Входить. Трохи пяний). Є, гроші є! Хоч

не наші, та тепер наші. І хозяйство є, і гроші є, усе є! (Підходить до столу, вийма з кишені горілку і становить на стіл. Сів). Наталко, Наталю, іди до мене..... сядь біля мене.

Наталка. (Сїда біля нього). Ну? Напив ся таки?

Панас. (Обнїма її). А ти не сердь ся. Я хочу веселим бути. Наталочко, заспокой мене як небудь, щоб не думати менї... випий і ти...

Наталка. Ще що?

Панас. А я випю, (Підносить фляшку до рота). Нї, не хочу і я! (Позирнув на Мотрю). У!! Заблимала вже! (Раптиво встав і ходить по хатї. Павза. Дай попоїсти! (Сїда).

Наталка. (Кладе на стіл хлїб, ніж, сіль, далї бере з припічка горщик, налива кулїшу і подає). Їж!

Панас. (Одрізав хлїба, взяв ложку кулїшу у рота). Тьфу! Помиї якісь!

Наталка. Не вередуй! Кулїш од обіда зостав ся. Їж що дадено.

Панас. Помиї, кажу! (Збива миску з столу, так, що вона розбилась).

Наталка. Чи ти не здурів? Дивись! (Збіра черепки).

Панас. (Ходить по хатї). Хиба не здурієш?

Наталка. Розумний не здуріє!

Панас. Ти і надто розумна!

Наталка. Ач який, посуду бити! Ти її придбав, ти?

Панас. Замовчи краще! (Зупинив ся проти Мотри). А ви, чого на мене визвірились? Чого вам від мене треба? Дізнались, що я втопив Василя — ну мучте, катуйте мене, тілько не дивіть ся так! Ви думаєте, менї легко жити, легко? Ну, я винен, я хар-

циз, душогуб, катюга! Але-ж спитайте хто мене довів до того хто напутав мене на таке злочинство? — (Показує на Наталку). Он, вона, гадюка вона, сатана в жіночім обличю!.

Наталка. Дивись, втопив мого чоловіка, та ще на мене зверта!

Панас. На тебе звертаю? (Дуже). О, сатано! На що мене чіпляла? На що любощами, чортячими чарами примусила кохати себе? Для чого добивалась зостатись удовою, для чого? га?

Наталка. Що-б я, кохаючи так покійного Василя, та бажала його смерти?!

Панас. Що-ж то я брешу? Брешу, питаю тебе?

Наталка. Брешеш!

Панас. Бреш... (Позирнув на Мотрю). Не дивіть ся! Що хочте робіть зо мною, тілько не дивіть ся так на мене! Не можу я виносити вашого погляду, не можу! Не дивіть ся, бо порішу, або з собою, або з вами! (Не сів, а впав на лаву біля столу, схиливши голову. (Ридаючи). Верніть, верніть мені мій спокій... не хочу я ні хозяйства, ні жінки, усе віддам, знов наймитом буду... (На Наталку). У! Проклята!

Наталка. Вбив чоловіка, загубив безвинну душу, та ще на мене вину звернути хоче! Е, ні, харцизяко, тривай! Піду, усьому мирові оповіщу, нехай знають, нехай судять!

Панас. Оповістиш? Іди!

Наталка. І піду!

Панас. (Дуже). Іди-ж!

Наталка. Не покриватиму-ж душогуба.

Панас. Іди, кажу! Чого-ж ти сидиш? Іди, оповіщай, нехай карають! Тілом мучитимусь—душею заспокоюсь!... Іди, та скажи, що ми вдвох втопили йо-

го, що ми обоє душогуби! Чуєш?—Обоє!

Наталка. Говорити можна, та хто повірить!

Панас. Чого-ж не йдеш?

Наталка. Треба буде і піду. Піду до волости,— скажу, що не хочу жити з душогубом, нехай зараз візьмуть тебе, засудять!

Панас. То іди-ж! Іди од гріха!

Наталка. Не піду! Коли захочу, тоді і піду!

Панас. (Схопив ся, хватаючи ножа. Задихаючись). Підеш!

Мотря. (Дуже заворушилась).

Панас. Підеш до чорта у пекло! За одно каратись, а і тобі не животіти! (Зхватив її за горло і заніс ножа).

Мотря. (Одразу). Сха... сха... Схаменись! — (Встала з ліжка).

Панас. (Лякано). Га?!

Наталка. Ой! (Зкамяніла).

Мотря. Що, вкрили тяжікй свій гріх?! У! Харцизи, душогуби прокляті!

Панас. (Тремтяче). Так... Га? (Тихо). Василю, пусти. (Дуже). Пусти-бо!

Мотря. } Разом. Загубили мого сина, щоб пожити його добром. (До Наталки). А ти! Він так любив тебе...

Панас. } Разом. Не руш! (Тихо). Василю, я тобі усе... то вона... бери її, я не хочу.

Мотря. У! Змія! Гадюка!

Панас. Де, де гадюка? (Наталка хутко побігла за двері). Я... мовчіть...

Мотря. Мовчати? Ні—і, зараз до волости..... Кари вам, душогуби, кари!

ЯВА 8.

Ті-ж і Клим.

Клим. (За дверима). Куди ти? Знов колотнеча?

Панас. Мовчіть, я зараз... підкрадусь... (Входить Клим).

Мотря. Климе!

Клим. Мотре! Сестро!

Матря. Вони втопили мого Василя!

Клим. Вони?!

Панас. Василю, не руш її.—Я сам... сам... (Наближаєть ся до ліжка, дуже вдаря ножем у подушку і сам пада на неї).

Мотря. Іди, Климе, до волости...

ЯВА 9.

Ті-ж і Маринка.

Маринка. (Голосно). Ой, Боже мій, Боже!.... Ой лятуйте, лятуйте!

Клим. Чого ти?

Панас. (Підводить ся). Не втекла, ха-ха-ха.....

Маринка. Тітка у клиницю кинулись!

Клим. } Разом Наталка?!

Мотря. } Нат....?!

Панас. (Несамовито). Не руш! Не хочу! (Ніби вириваючись). Пусти! Отуди, на дно! (Ніби штовха). Ха-ха-ха... (Дико). А-а!! (Пада).

— ЗАВІСА. —

ТЕАТРАЛЬНІ.

Американський шляхтич образець в 3 діях ..... 30 „
Безталанна, драма в 5 діях, 35 „
Бондарівна, драма в 4 діях, а 5 відслонах ..... 20 „
Бувальщина, комедия в 1 дії 20
Бурлака, драма в 5 діях, 35 „
Верховинці, драма в 3. діях ... ... 30 „
Вихованець, комедия в 3 діях ..... 25 „
Вихрест, драма в 5. діях. 35
Дай серце волю, заведе в неволю, драма в 5 діях... 40 „
Душогуби, драма в 7 діях, 35
Душогубка, драма в 4 діях ..... 30 „
Житівка вихрестка, драма в 5 діях ..... 50 „
За Немань іду, оперета в 4. діях, 20 „
Запорожський клад, комедійно-опера в 3. діях ... ... 30 „
Зоря нового житя, комедия в 4 діях ..... 30 „
Катерина, драма в 4 діях, 30 „
Мазепа, драма в 5 діях ... ... 35 „
Мачігрула, комедия в 1 дії ..... 15 „
Наймичка, драма в 5 діях ..... 35 „
На старости літ, обр. житя народа в 1. дії, 10 „
Наталка Полтавка, комедийно-опера в 2 діях ..... 20 „
На тихі води, на ясні зори, сцен. образок в 4 діях . 25 „
Недоля дяка, бувальщина в 3 діях ... . 30 „
Орися малюнки з міщанського житя в 4 діях 35 „
Пашка Штукарка, комедия в 3 діях ..... 30 „
Пімста жидівки, драма в 5. діях. ... ... 40 „
Пімста за кривду, драма в 5. діях ... . 35 „
Повернув ся із Сибіру, драма в 5 діях 35 „
По ревізиї, етюд в 1 дії ..... 20 „
Пошились у дурні, ком. оперетка в 3 діях, 35 „
Прометей, драматичний уривок 15 „
Простак, комедия в 1 дії ..... 20 „
Святання на вечерницях, жарт в 1. дії. 10 „
Святане на Гончарівці, оперета в 3. діях 35 „
Сколики, комедия в 4 діях ..... 35 „
Сранк, сценічний образ в 3 діях ..... 20 „
Сьвітка, комедия в 1. дії ... ...15 „
Тарас Бульба під Дубном, драма в 4. діях, 35
Терновий вінок, або жертви паризму драма в 4 діях. 50 „
Українське щастє, драма в 5 діях ..... 25 „
Фора, драма в 4 діях ..... 50 „
Царицині черевички, комедия в 5. діях 25 „

Всї замовленя посилайте на адресу:

UKRAINSKA KNYHARNIA
im. T. Shewchenka
168 East 4th Street, New York, N. Y

DO NOT
REMOVE
THE

Ind. 11/5/55

583365
Tohobochny, I
LU Душогубы.
T6454dush [Transliterated: Dushohubi.]

NAME OF BORROWER

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET